

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

COMPETITIVENESS OF INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION IN MODERN CONDITIONS

У статті здійснено порівняння країн за світовими рейтингами. Досліджено наявність вітчизняних ВНЗ у світових рейтингах університетів та країн-лідерів міжнародних рейтингів університетів за показниками ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності та ВВП на працівника. Зроблено висновок про недостатність наявних обсягів фінансування вітчизняної вищої освіти та інвестування цієї сфери для забезпечення її конкурентоспроможності.

Ключові слова: конкурентоспроможність, рейтинги, заклади вищої освіти, економічна безпека, економічна безпека закладів вищої освіти.

В статье осуществлено сравнение стран по мировым рейтингам. Исследовано наличие отечественных вузов в мировых рейтингах университетов и стран-лидеров международных рейтингов университетов по показателям ВВП на душу населения по паритету покупательной способности и

ВВП на работника. Сделан вывод о недостаточности имеющихся объемов финансирования отечественного высшего образования и инвестирования этой сферы для обеспечения ее конкурентоспособности.

Ключевые слова: конкурентоспособность, рейтинги, учреждения высшего образования, экономическая безопасность, экономическая безопасность учреждений высшего образования.

In the article provides countries by world rankings. Researched the presence of domestic institutions of higher education in world rankings and the leaders of the international rankings of universities according to GDP per capita per purchasing power parity and GDP per worker has been conducted. It is concluded that the existing volume of financing of domestic higher education and the investment of this sphere is insufficient for ensuring its competitiveness.

Key words: competitiveness, rankings institutions of higher education, economic security, economic security of higher education institutions.

УДК 330.8:338.2:378

Бреус С.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
Київський національний університет технологій та дизайну

Постановка проблеми. В сучасних умовах освіта є одним з найважливіших чинників, які забезпечують економічний розвиток України. Саме освіта значною мірою обумовлює завтрашній день планети та світового співтовариства загалом, в якому зростає розуміння ролі освіти як інструмента стійкого розвитку та забезпечення добробуту людей [1].

Прискорення глобалізаційних процесів наприкінці ХХ сторіччя стало каталізатором появи нового типу економічного середовища, а саме економіки,

що базується на знаннях. Спроможність країни до створення знань (насамперед, наукових), їх поширення та ефективного використання для розвитку виробництва й суспільства стає в такій економіці основним чинником зростання поряд з традиційними джерелами, а саме рівнем фінансування, інвестиціями та трудовими ресурсами, суттєво підвищуючи ефективність їх використання [2].

XXI сторіччя – це час переходу до високотехнологічного інформаційного суспільства, в якому якість людського потенціалу, рівень освіченості й

культури всього населення набуває вирішального значення для економічного та соціального поступу країни. Інтеграція та глобалізація соціальних, економічних і культурних процесів, які відбуваються у світі, перспективи розвитку української держави на найближчі два десятиліття вимагають глибокого оновлення системи освіти, зумовлюють її випереджувальний характер [3]. Заклади вищої освіти (ЗВО) є основною ланкою якісного відтворення населення та джерелом поповнення інтелектуальних ресурсів держави. Вони перебувають під впливом низки чинників, які як позитивно, так і негативно впливають на забезпечення ефективності їх діяльності, провідне місце серед яких посідають економічні, такі як економічна нестабільність, низька платоспроможність населення (особливо характерно для сучасного розвитку вітчизняної економіки), породжуючи загрози його діяльності, зрештою, їх економічній безпеці [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретико-методичні аспекти забезпечення економічної безпеки закладів вищої освіти щодо проблематики дослідження з урахуванням її впливу на ринок праці задля підвищення конкурентоспроможності закладів вищої освіти та держави загалом отримали відображення в публікаціях [1–10; 25; 35]. Проте слід зазначити, що потребують детальнішого розгляду аспекти, пов'язані з дослідженням взаємозв'язку рейтингових позицій ВНЗ та конкурентоспроможності вітчизняної вищої освіти.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні взаємозв'язку рейтингових позицій ВНЗ та конкурентоспроможності вітчизняної вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Переміщення інтелекту та наукових знань в центр основних чинників стійкого економічного зростання стало причиною концентрації уваги сучасних дослідників на проблемі становлення економіки знань, яка сьогодні розглядається як гарант поступального руху суспільства, побудови конкурентної економіки, задоволення постійно зростаючих потреб людей та зміцнення соціальної згоди [5].

Основними чинниками конкурентоспроможності країни в умовах формування економіки знань є швидкий розвиток ринку знань, широке використання інновацій, активний розвиток соціальної сфери [6]. Людський капітал та його накопичення є одними з чинників розвитку постіндустріальної економіки. Д. Белл відзначає, що «головне значення має вже не мускульна сила й не енергія, а інформація. Основною діючою особою стає професіонал, тому що його досвід і знання дають йому змогу відповідати усім вимогам, які висуває постіндустріальне суспільство» [7]. Теорія людського капіталу стала ідеологією значних інвестицій в освіту та професійну підготовку на всіх рівнях, інвестиції розглядаються як ефективне джерело

економічного зростання. Вкладення фінансових коштів та ресурсів та витрати часу й сили з точки зору ринкової економіки розглядаються не як витрати, а як результативні інвестиції, віддача від яких очікується в майбутньому [7].

Концепція Е. Тоффлера, викладена в праці «Третя хвиля», є продовженням ідей Д. Белла, згідно з якою суспільство розглядається як зміна однієї «хвилі» іншою. Перша «хвиля» – сільсько-господарська цивілізація, їй на зміну у XIX столітті у зв'язку з промисловою революцією прийшла «друга хвиля», а саме індустріальна цивілізація, майже одночасно з нею почала наступати третя «хвиля», що несе із собою нові інститути, відносини, цінності, тобто нову цивілізацію. Основою індустріального суспільства, головними чинниками його розвитку є капітал та праця, які в нових умовах поступаються місцем інформації та знанню, при цьому знання стають визначальним чинником у більшості сфер діяльності, а інформація – рисою прийняття рішень. При цьому сила, як зазначає Е. Тоффлер, є підставою розвитку доіндустріальної епохи, гроші – індустріальної, знання – сучасного суспільства. Перерозподіл знання й інтелектуальних ресурсів є найважливішим завданням сучасної цивілізації [8].

Р. Айріс зазначає, «що інформація та теоретичні знання є сутністю стратегічних ресурсів постіндустріального суспільства». Вони є поворотними пунктами сучасної історії, зокрема зміною самого характеру науки, яка стала основою виробничої сили суспільства [8].

Суспільство, побудоване на знаннях, є поєднанням комунікаційного та інформаційного суспільства, яке базується на технологіях, а також людської, творчої компоненти. У 1962 році Ф. Махлуп ввів у науковий обіг термін «працівник інтелектуальної праці» ("knowledge worker"), що об'єднав різні характеристики нового типу працівника, а саме орієнтованість на оперування інформацією та знаннями; фактичну незалежність від зовнішніх чинників власності на засоби й умови виробництва; високу мобільність; бажання займатися діяльністю, що відкриває широке поле для самореалізації та самовираження, хоча б на шкоду швидкого матеріального зиску. З точки зору ключових цінностей майбутнього суспільства інформації та знання в інформаційному суспільстві на перше місце виходить освіта. Як зазначав Дж. Гелбрейт, «освіта стане самоціллю, а не засобом підготовки до більш успішного обслуговування індустріальної системи» [8].

Відповідно до щорічного звіту ООН конкурентоспроможність країн світу у XXI столітті визначатиметься не природними та навіть не фінансовими ресурсами, а кваліфікацією робочої сили. Зокрема, Японія оголосила про готовність переходу до обов'язкової вищої освіти, головною

метою кожного закладу вищої освіти має стати великомасштабна діяльність з підвищення освітнього рівня нації, оскільки незворотність реформ можлива тільки за підготовки не менше 25% працездатного населення до нових соціально-економічних умов [9].

Сьогодні конкурентоспроможність будь-якої країни залежить не стільки від потужності природних ресурсів, скільки від якості людських ресурсів. Рівень розвитку освіти, стан людського капіталу, кваліфікація населення вирішальною мірою формують соціально-економічний потенціал держави. Світова практика свідчить про те, що понад 50% зростання ВВП на душу населення визначається підвищенням продуктивності праці, освіченістю, кваліфікацією та фаховими навичками громадян. Високого ж рівня життя досягають ті країни, де кожен другий працівник має вищу освіту [10]. В сучасних умовах роль вищої освіти як компонента духовного життя людини, тобто основного елементу суспільства, будь-якої форми соціальності, є незаперечною [11].

При цьому конкурентоспроможність країн світу не останньою мірою визначається якістю вищої освіти. Згідно з рейтингом Індексу глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index) [12] загалом та його субіндексу (Quality of education) [13] зокрема, розробленого Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ), а даними найповажніших міжнародних рейтингів університетів (Academic ranking of world universities [14], Times Higher Education [15] та QS [16], які оцінюють наукову діяльність університетів (Academic ranking of

world universities), включають опитування роботодавців та викладачів щодо успішності закладів вищої освіти (QS), а також оцінювання ВНЗ, що займаються наукою (Times Higher Education)) проведене порівняння за країнами конкурентоспроможності закладів вищої освіти (ЗВО). Результати порівняння наведені в табл. 1, основою чого виступили країни, які увійшли до десяти держав за найвищим рівнем конкурентоспроможності, а також Україна.

З огляду на те, що конкурентоспроможність країни формує її стійке положення у світі загалом та на ринку освітніх послуг зокрема, найвищі рейтингові позиції мають ті ВНЗ, які найбільше представлені у світових рейтингах університетів (з урахуванням поправки на загальну кількість ЗВО у країні) (табл. 1).

Дослідження присутності вітчизняних ВНЗ у світових рейтингах свідчить про те, що протягом 2012–2018 років жоден з українських ЗВО не увійшов до рейтингу TOP-100 світових ВНЗ. Українським ВНЗ не знайшлося місця також у так званому шанхайському рейтингу. Його вже більше десяти років поспіль складає Інститут вищої освіти Шанхайського університету Цзяо Тун. Це так званий Академічний рейтинг університетів світу (Academic Ranking of World Universities, ARWU). Цей рейтинг, більш відомий як «шанхайський», є одним з найавторитетніших у світі. Водночас українські ЗВО були представлені в рейтингу Times Higher Education, World University Rankings, [15] а також складеному компанією “Quacquarelli Symonds” QS World University Rankings [16].

Таблиця 1

Порівняння країн за рейтингами

Глобальний індекс конкурентоспроможності, 2017–2018 роки			Субіндекс Глобальний індексу конкурентоспроможності (Якість вищої освіти, 2017–2018 роки)		Academic ranking of world universities, 2018 рік	The Times Higher Education, World University Rankings, 2018 рік	QS World University Rankings, 2018 рік
Країни	Місце в рейтингу	Кількість балів із 7	Місце в рейтингу	Кількість балів із 7	Кількість ВНЗ у рейтингу	Кількість ВНЗ у рейтингу	Кількість ВНЗ у рейтингу
Швейцарія	1	5,9	1	6,1	10	10	9
США	2	5,9	5	5,7	217	157	157
Сінгапур	3	5,7	2	6,1	3	2	3
Нідерланди	4	5,7	4	5,8	13	13	13
Німеччина	5	5,7	16	5,3	50	44	45
Гонконг	6	5,5	13	5,4	6	6	7
Швеція	7	5,5	21	5,2	13	11	8
Великобританія	8	5,5	20	5,2	60	93	76
Японія	9	5,5	31	4,8	45	89	43
Фінляндія	10	5,5	3	5,9	9	9	10
Україна	81	4,1	49	4,4	–	5	6

Джерело: сформовано автором, уточнено за результатами аналізу даних, представлених у джерелах [12–16]

Рейтинг World University Rankings є одним з трьох найвпливовіших університетських рейтингів у світі. Його укладачі стверджують, що вони шукають баланс в оцінюванні наукових та навчальних результатів університетів (проте фокус на наукових результатах є відчутним не в останню чергу через складність порівняння навчального процесу). Він оцінює університети за п'ятьма групами критеріїв, такими як навчання (навчальне середовище), дослідження (обсяг, доходи та репутація), цитування (впливовість досліджень), міжнародна спрямованість (викладачі, студенти та дослідження), надходження від індустрії (трансфер знань) [17].

Позиції українських ЗВО в рейтингах Times Higher Education, World University Rankings наведено в табл. 2.

Рейтинг QS більшою мірою оцінює репутацію університетів, а «шанхайський» рейтинг є більш зосередженим на порівнянні наукової діяльності університетів [17]. Проте вітчизняні представники закладів вищої освіти в ньому відсутні.

За результатами рейтингу QS World University Rankings [16] Київський національний університет імені Тараса Шевченка протягом 2013–2017 років та Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна протягом 2014–2018 років перебували в TOP-500 кращих закладів вищої освіти (табл. 3).

У 2013–2014 роках перше місце в рейтингу посів Массачусетський технологічний інститут (США), друге – Гарвардський університет (США), а третє – Кембриджський університет (Великобританія) [21].

У 2014–2015 роках до першої трійки ВНЗ потрапили Массачусетський технологічний інститут (США), Кембриджський університет (Великобританія) та Імперський коледж Лондона (Великобританія). У 2015–2016 роках перше місце посів Массачусетський технологічний інститут (США), друге – Гарвардський університет (США), а третю сходинку поділили Кембриджський університет (Великобританія) та Стенфордський університет (США) [20].

У 2016–2017 роках перше місце посів Массачусетський технологічний інститут, в топ-5 також входять Стенфордський університет (США), Гарвардський університет (США), Кембриджський університет (Великобританія) та Каліфорнійський технологічний інститут (США) [22].

Згідно з даними рейтингу за 2017–2018 роки перше місце посів Массачусетський технологічний інститут (США). Загалом у першій трійці наявні університети зі США, а саме Стенфордський університет, Гарвардський університет та Каліфорнійський технологічний інститут [23].

Згідно з даними рейтингу за 2018–2019 роки перше місце посідає Массачусетський технологічний інститут (США), друге – Стенфордський університет (США), а третє – Гарвардський університет (США) [16].

Загалом лідерами у світових рейтингах університетів традиційно є американські та британські ВНЗ.

Так, згідно із заявою QS, випусників Оксфорду й Кембриджу оцінили 27 000 роботодавців з усього світу як найбільш конкурентоспроможних претендентів на посади, випусники Лондонської школи економіки та політики (LSE) також були в першій п'ятірці [24].

Проте британські ВНЗ загалом погіршили свої позиції в рейтингу. «3 45 британських університетів, що посідають місця серед чотирьохсот найкращих навчальних закладів світу, 29 опустилися в рейтингу нижче, ніж були під час фінансової кризи 2007–2008 років. Двадцять один британський університет опустився більш ніж на 10 позицій з часів кризи, тоді як всього п'ять піднялися більш ніж на 10 позицій вище, ніж були у 2007 році». Однією з проблем зниження британських університетів у світових рейтингах є недостатні обсяги фінансування дослідницької роботи, причому за цим показником університети США значно випереджають найстаріші навчальні заклади Європи. Кембридж був єдиним британським університетом серед 30 кращих університетів світу за цитуванням наукових публікацій, але університети США за цим показником посіли 31 місце з 50 [24].

В праці [25] проведено дослідження залежності присутності університетів у світових рейтингах від рівня державного фінансування вищої освіти. Зокрема, зазначено, що зі збільшенням витрат на освіту зростає кількість університетів на душу населення у світових TOP-500 рейтингах. Для аналізу береться не абсолютна кількість університетів певної країни, які потрапили у ТОП-500, а відносний показник, а саме кількість університетів на душу

Таблиця 2

Українські ЗВО в рейтингах Times Higher Education, World University Rankings

ЗВО	2015/16 роки	2016/17 роки	2017/18 роки	2018/19 роки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	601–800	800+	801–1000	1 001+
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського	–	800+	1 001+	–
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	601–800	800+	–	1 001+
Національний університет «Львівська політехніка»	–	800+	1 001+	1 001+
Національний університет імені Івана Франка	–	–	1 001+	1 001+

Джерело: сформовано автором, уточнено за результатами аналізу даних, представлених у джерелі [15]

Українські ЗВО в рейтингу QS World University Rankings

ЗВО	2012/13 роки	2013/14 роки	2014/15 роки	2015/16 роки	2016/17 роки	2017/18 роки	2018/19 роки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	501+	441–450	421–430	411–430	431–440	411–420	531–540
Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського	601+	601–650	551–600	601–650	551–600	501–550	601–650
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна	–	–	481–490	491–500	382	401–420	481
Сумський державний університет	–	–	651–700	701+	701+	801–1 000	751–800
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	–	701+	701+	701+	701+	701–750	701–750
Донецький національний університет імені Василя Стуса	601+	701+	701+	701+	701+	801–1 000	–
Національний університет «Львівська політехніка»	–	–	–	–	–	–	751–800

Джерело: сформовано автором, уточнено за результатами аналізу даних, представлених у джерелах [16; 18–20]

населення. Хоча США є лідером у ТОП-500 ARWU рейтингу в абсолютних величинах, проте у відносних величинах університети на душу населення перебувають десь посередині. В ЄС скандинавські країни, а саме Норвегія, Швеція, Фінляндія, Данія, є лідерами за рівнем державних витрат на вищу освіту у відсотках ВВП (вони витрачають щорічно від 2% до 2,4% ВВП на вищу освіту) [25].

В Україні протягом 2010–2013 років державне фінансування вищої освіти становило приблизно 2% ВВП, проте в міжнародних рейтингах українські ЗВО мало представлені, з 2014 року до 2017 року обсяги фінансування зменшувалися з 1,79% ВВП у 2014 році до 1,3% ВВП у 2017 році [26–30], але їх присутність в міжнародних рейтингах дещо збільшилась (табл. 3).

Станом на 2018 рік, згідно з даними МВФ, ВВП України на душу населення за паритетом купівельної спроможності становить 9,21 тис. доларів, країн, що розвиваються, – 12,51 тис. доларів, середній по світу показник відсутній, розвинених країн – 51,42 тис. доларів. Згідно з прогнозом МВФ у 2023 році ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності становитиме 12,26 тис. доларів для України (зростання становить 33%), 16,5 тис. доларів для країн, що розвиваються (32%), середній по світу показник відсутній, 60,29 тис. доларів для розвинених країн (17%) [31].

Країни-лідери міжнародних рейтингів університетів за показниками ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності та ВВП на працівника мають такі результати (табл. 4, 5). Країни розташовані за їхніми рейтинговими позиціями

відповідно до Глобального індексу конкурентоспроможності за 2017–2018 роки (табл. 1).

Аналіз даних табл. 4 свідчить про те, що позиції країн у рейтингу за Глобальним індексом конкурентоспроможності за 2017–2018 роки (табл. 1) не відповідають даним за показником ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності. Так, найвищий рівень ВВП мають Сінгапур, Швейцарія та Гонконг, лідери світових університетських рейтингів (США та Великобританія) мають середні за значенням показники. Результат подальшого порівняння країн за показником ВВП на працівника наведено в табл. 5, що свідчить про те, що лідером залишається Сінгапур, США займає другу позицію, а Великобританія випереджає лише Японію та Україну.

За кількісними ознаками (за ступенем охоплення населення вищою освітою Україна посідає 10–12 місце у світі, серед молоді віком 20–26 років 79% населення здобувають вищу освіту, з них 60% роблять це за рахунок коштів бюджету, 20% – за власні кошти) держава ще може скласти конкуренцію провідним країнам світу. За цими даними основне інвестування у сферу вищої освіти відбувається за державні кошти, при цьому за якісними складовими вітчизняна вища освіта перебуває на низькому рівні (зокрема, за «інженерною освітою» – «в п'ятому десятку, а за бізнес-освітою – в кінці першої сотні» [33].

Згідно з даними Всесвітнього економічного форуму за глобальним індексом конкурентоспроможності Україна посіла у 2017–2018 роках 81 місце серед 137 країн світу (до десятки країн,

Таблиця 4

**ВВП на душу населення, паритет купівельної спроможності
(міжнародні долари за константою курсу 2005 року), тис. дол.**

Країни	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Швейцарія	55,86	56,18	56,15	56,54	57,22	57,26	57,42	57,41
США	49,37	49,79	50,52	51,00	51,92	53,01	53,40	54,23
Сінгапур	72,12	75,11	76,29	78,90	80,90	81,74	82,62	85,54
Нідерланди	45,52	46,07	45,41	45,19	45,67	46,49	47,27	48,47
Німеччина	40,43	42,69	42,82	42,91	43,56	43,94	44,43	45,23
Гонконг	48,11	50,09	50,38	51,73	52,79	53,59	54,41	56,05
Швеція	42,94	43,76	43,31	43,48	44,17	45,68	46,57	46,95
Великобританія	36,37	36,61	36,89	37,40	38,25	38,84	39,31	39,75
Японія	35,75	35,77	36,37	37,15	37,34	37,88	38,28	39,00
Фінляндія	39,85	40,68	39,91	39,43	39,02	38,94	39,66	40,59
Україна	7,82	8,28	8,32	8,34	8,24	7,46	7,67	7,89

Джерело: сформовано автором, уточнено за результатами аналізу даних, представлених у джерелі [32]

Таблиця 5

**ВВП на працівника (міжнародні долари за константою паритету
купівельної спроможності на 1990 рік), тис. дол.**

Країни	Роки							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Швейцарія	102,51	101,74	101,37	102,05	102,31	101,66	101,62	97,44
США	107,88	108,67	109,15	109,76	1104,33	111,58	11,59	111,06
Сінгапур	134,68	139,02	139,95	143,82	144,49	141,33	142,11	141,42
Нідерланди	88,93	91,21	89,95	90,88	92,62	93,33	94,53	94,98
Німеччина	85,50	86,55	86,37	85,87	86,61	87,63	88,23	89,24
Гонконг	96,56	98,60	98,23	99,47	101,53	103,23	104,96	106,21
Швеція	89,04	89,53	88,78	88,87	90,53	93,23	95,09	95,94
Великобританія	76,31	77,23	77,28	77,76	78,38	78,95	79,38	79,33
Японія	72,08	72,25	73,46	74,25	73,93	74,46	74,55	74,43
Фінляндія	87,04	88,28	86,74	87,02	86,80	87,45	88,29	88,00
Україна	18,06	19,05	19,27	19,10	18,82	17,01	17,60	17,78

Джерело: сформовано автором, уточнено за результатами аналізу даних, представлених у джерелі [32]

як і в попередньому дослідженні, увійшли США, Сінгапур, Нідерланди, Німеччина, Гонконг, Швеція, Великобританія, Японія та Фінляндія; Україна перебуває на рівні Шрі-Ланки (85 місце), Молдови (89 місце), Камбоджі (94 місце), Єгипту (100 місце)). Серед п'яти країн – найближчих сусідів по рейтингу вищі місця посідають Чорногорія (77), Грузія (67), Казахстан (57), Туреччина (53) та Бахрейн (44). Проте за критерієм «вища освіта і професійна підготовка» Україна посідала у 2015–2016 роках 34 місце серед 140 країн, у 2016–2017 роках – 33 місце серед 138 країн, у 2017–2018 роках – 35 місце серед 137 країн, а за критерієм «відповідність бізнесу сучасним вимогам» протягом зазначеного періоду вона посідала такі місця: 91 у 2015–2016 роках, 98 у 2016–2017 роках, 90 у 2017–2018 роках [34].

З огляду на ці дані держава ще може скласти конкуренцію провідним країнам світу, проте наро-

щування загроз економічній безпеці ЗВО перешкоджає їх ефективному функціонуванню [35]. Проте з урахуванням результатів рейтингових позицій вітчизняних ВНЗ у світових рейтингах університетів (їх можна вважати індикаторами якості освітніх послуг) слід зазначити, що незначна їх представленість та погіршення позицій через їх високий інтелектуальний потенціал (згідно з даними Державної служби статистики України [36], станом на початок навчального 2017–2018 року наявні 289 ВНЗ із загальною кількістю студентів у 1 330,0 тис. осіб) свідчать про неефективне відтворення та сприяють формуванню загроз економічній безпеці ВНЗ, отже, державі та національній безпеці загалом.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи вищезазначене, можемо констатувати, що позиції закладів вищої освіти у світових рейтингах університетів є в сучасних умовах важливим аспектом

забезпечення конкурентоспроможності вищої освіти загалом, отже, економічної безпеки загалом та закладів вищої освіти зокрема. З огляду на це обсяги фінансування вітчизняної вищої освіти разом з інвестуванням цієї сфери не лише сприяють погіршенню позицій українських ЗВО у світових рейтингах університетів, але й є загрозами економічній безпеці як індикатору конкурентоспроможності системи вищої освіти загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Архипова С.П. Якість освіти у контексті вимог сучасності. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N135/N135p011-014.pdf.
- Грищенко І.М., Денисенко М.П., Бреус .В. Роль вищої освіти в сучасних умовах розвитку економіки України. Проведення прогнозно-аналітичних досліджень відповідності системи професійної освіти перспективам соціально-економічного розвитку України: монографія / І.М. Грищенко, С.В. Бреус, О.В. Хоменко, В.В. Ліщук та інші; за ред. І.М. Грищенко, І.А. Ігнат'єва, М.П. Денисенко, В.В. Лойко та ін. Київ: КНУТД, 2014. С. 6–8.
- Денисенко М.П., Бреус С.В. Вища освіта в Україні: проблеми та перспективи. Вчені записки Університету «КРОК». 2013. Вип. 1 (1197). С. 17–24.
- Денисенко М.П., Бреус С.В. Економічна безпека ВНЗ у регіональному розрізі: дослідження сутності ризику, безпеки та економічної небезпеки. Бізнес-навігатор. 2017. Вип. 4-1 (43). С. 79–85. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2017/43_1_2017/17.pdf<http://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/8849>.
- Стояненко І.В. Формування економіки знань як реальність та необхідність сьогодення. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1230>.
- Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): монографія / за ред. Б.М. Данилишина. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2008. 818 с.
- Огаренко Т.Ю. Зростання попиту на послуги вищої освіти у постіндустріальній економіці. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1569>.
- Пиголенко І.В. Вища освіта як пріоритетна цінність в умовах становлення інформаційного суспільства. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VKPI_fpp/2007-1/07_Pigolenko.pdf.
- Буличева Н.А., Пивовар Ю.І. Сучасні правові та організаційні проблеми фінансування вищої освіти в Україні. URL: <http://radnuk.info/statti/255-finpr/3593-2010-01-29-18-50-22.html>.
- Данилишин Б.М., Куценко В.І. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2005-09/art3-vis9-05.pdf>.
- Значення вищої освіти для сучасної людини. Навіщо потрібен диплом ВУЗа? URL: <http://i-medic.com.ua/index.php?newsid=6432>.
- Global Competitiveness Index. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/#series=GCI>.
- Quality of education. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/#series=GCI.B.05.02>.
- Academic ranking of world universities. URL: <http://www.shanghairanking.com/ARWU-Statistics-2017.html>.
- The Times Higher Education, World University Rankings. URL: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2018/world-ranking#!/page/0/length/-1/locations/DE/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats.
- QS World University Rankings. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings>.
- Чому українських університетів немає у світових рейтингах? URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2017/09/19/226499>.
- Україна знову не потрапила до поважного рейтингу вишів. URL: <http://life.pravda.com.ua/society/2013/03/5/122564>.
- Шість вишів з України увійшли до QS World University. URL: <http://osvita.ua/vnz/rating/42823>.
- Топ-1000 вишів світу: Україна пасе задніх. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2015/09/15/200259/view_print.
- Світове визнання: чотири ВНЗ України потрапили до QS World University Rankings. URL: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246666625&cat_id=248446167.
- Два українські університети увійшли в топ-500 найкращих у світі. URL: https://ua.censor.net.ua/news/404783/dva_ukrayinski_universytety_uviyishly_v_top500_nayikraschyh_u_sviiti.
- Українські виші зберегли позиції у QS World University. URL: <http://osvita.ua/vnz/rating/47847>.
- Огляд рейтингу університетів світу QS 2013/2014. URL: http://osvita.ua/abroad/higher_school/university-ratings/37115.
- Орлова І.О. Чи залежить «успішність» системи вищої освіти від рівня державного фінансування? URL: <http://life.pravda.com.ua/columns/2013/10/3/140128>.
- Вища освіта в Україні у 2017 році: статистичний збірник. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Продовження навчання та здобуття професії: статистичний бюлетень. Київ, 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Продовження навчання та здобуття професії: статистичний бюлетень. Київ, 2017. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Національні рахунки освіти України у 2016 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2018. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України за 2010–2017 роки: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2018. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_krvvpu2017pdf.pdf.
- Якою буде економіка України через 5 років – прогноз МВФ. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/09/19/640725>.
- Всесвітній банк. URL: https://www.google.com/publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&met_y=ny_gdp_pcap_cd&hl=uk&dl=uk#!ctype=l&strail=

false&bcs=d&nselm=h&met_y=ny_gdp_pcap_pp_kd&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=country&idim=country:USA:GBR:UKR:CHE:SGP:NLD:DEU:HKG:SWE:JPN:FIN&ifdim=country&tstart=660517200000&tend=1512597600000&hl=uk&dl=uk&ind=false.

33. 79% українців отримує вищу освіту. URL: http://vgolos.com.ua/news/ukraina_v_liderah_za_stupenem_ohoplennya_naselennya_vyshchoyu_osvitoyu_275476.html.

34. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності за 2017–2018 роки. URL: <http://edclub.com.ua/>

[analytika/pozyciya-ukrayiny-v-reytyngu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-2](#).

35. Денисенко М.П., Бреус С.В. Системні загрози як чинник погіршення економічної безпеки вищих навчальних закладів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 16. Ч. 1. С. 76–80. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/8845/5/Denysenko_M.P%2cBreus_S.V.16-1_2017.pdf.

36. Вищі навчальні заклади / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.